

EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA

SEKCJA CZWARTA

SPRAWA WERSEL przeciwko POLSCE

(Skarga nr 30358/04)

WYROK

STRASBURG

13 września 2011 roku

Wyrok ten stanie się ostateczny zgodnie z warunkami określonymi w Artykule 44 ust. 2 Konwencji. Wyrok może podlegać korekcie wydawniczej.

W sprawie Wersel przeciwko Polsce,

Europejski Trybunał Praw Człowieka (Sekcja Czwarta), zasiadając jako Izba w składzie:

Pan Nicolas Bratza, *Przewodniczący*,
Pan Lech Garlicki,
Pani Ljiljana Mijović,
Pan Sverre Erik Jebens
Pan Päivi Hirvelä
Pani Ledi Bianku
Pani Zdravka Kalaydjieva, *sędziowie*,
oraz Pan Fatoş Araci, *Zastępca Kanclerza Sekcji*,

Obradując na posiedzeniu zamkniętym w dniu 23 sierpnia 2011 roku,

Wydaje następujący wyrok, który został przyjęty w tym dniu.

POSTĘPOWANIE

1. Sprawa wywodzi się ze skargi (nr 30358/04) wniesionej w dniu 4 sierpnia 2004 roku przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej do Trybunału na podstawie Artykułu 34 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności ("Konwencja") przez obywatela polskiego, pana Krzysztofa Wersela ("skarżący").

2. Skarżący reprezentowany był przed Trybunałem przez panią E. Korzydło, adwokat prowadzącą praktykę w Brzegu. Rząd Polski ("Rząd") reprezentowany był przez swojego Pełnomocnika, pana J. Wołasiewicza z Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

3. Skarżący, na podstawie Artykułu 6 Konwencji, zarzucił w szczególności brak dostępu do sądu przez to, że sąd krajowy odmówił mu ustanowienia pełnomocnika prawnego na potrzeby wniesienia kasacji.

4. W dniu 6 grudnia 2007 roku Przewodniczący Sekcji Czwartej zdecydował o zakomunikowaniu skargi Rządowi. Trybunał zdecydował również o łącznym rozpatrzeniu dopuszczalności i meritum skargi (Artykuł 29 ust.1).

FAKTY

I. OKOLICZNOŚCI SPRAWY

5. Skarżący, pan Krzysztof Wersel, jest obywatelem polskim, który urodził się w 1970 roku i aktualnie odbywa karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w Brzegu.

A. Warunki pobytu skarżącego w areszcie tymczasowym

1. Okres tymczasowego aresztowania skarżącego

6. Skarżący przebywa w areszcie tymczasowym nieprzerwanie od bliżej nieokreślonego dnia we wrześniu 2000 roku do chwili obecnej.

2. Opis warunków pobytu skarżącego w areszcie tymczasowym

7. Początkowo skarżący został umieszczony w Areszcie Śledczym w Mysłowicach.

8. W listopadzie 2000 roku został przeniesiony do Aresztu Śledczego w Zabrze, gdzie – jak twierdzi – przebywał razem z dwoma lub trzema innymi aresztowanymi w celach o powierzchni 6 oraz 10 metrów kwadratowych.

9. W lipcu 2001 roku skarżący został przeniesiony do Aresztu Śledczego w Mysłowicach, gdzie był przetrzymywany w przeludnionych celach. Ponadto, skarżący, będąc osobą niepalącą, narażony był na dym papierosowy, ponieważ w celach można było palić.

10. Od 31 grudnia 2003 roku do bliżej nieokreślonego dnia w lipcu 2005 roku skarżący przebywał w Areszcie Śledczym w Gliwicach. Został tam umieszczony w celi o powierzchni 6 metrów kwadratowych, którą dzielił wraz z dwoma innymi aresztowanymi.

11. W bliżej nieokreślonym dniu w lipcu 2005 skarżący został umieszczony w Areszcie Śledczym w Zabrze. Początkowo, jak twierdził, warunki jego pobytu w areszcie były zadowalające. Jednakże w swoim piśmie z dnia 19 czerwca 2006 roku utrzymywał, że zakład ten stał się przeludniony, podobnie jak inne areszty śledcze.

12. Rząd twierdził, że począwszy od dnia 26 listopada 2009 roku skarżący przebywał w Zakładzie Karnym w Brzegu w celi, która spełniała ustawowy wymóg minimalnej powierzchni 3 metrów kwadratowych przypadających na jedną osobę.

B. Działania skarżącego związane z warunkami jego pobytu w areszcie śledczym

13. W dniu 7 października 2004 roku skarżący wniósł skargę do kierownictwa aresztu śledczego na panujące tam przeludnienie i złe warunki bytowe. Natomiast warunki bytowe w trakcie ostatniego okresu pobytu skarżącego w areszcie tymczasowym nie były przedmiotem jego skarg do władz penitencjarnych. Ponadto, skarżący nie wniósł powództwa cywilnego o zadośćuczynienie z tytułu naruszenia jego dóbr osobistych.

C. Sprawa karna skarżącego

14. Dnia 27 października 2003 roku Sąd Rejonowy w Katowicach uznał skarżącego winnym rozboju z użyciem broni, i skazał go na karę trzech i pół lat pozbawienia wolności. W trakcie postępowania przed sądem pierwszej instancji skarżący reprezentowany był przez obrońcę.

15. W dniu 23 kwietnia 2004 roku Sąd Okręgowy w Katowicach, w postępowaniu odwoławczym, utrzymał w mocy wyżej wymieniony wyrok. W postępowaniu przed sądem drugiej instancji skarżący również był reprezentowany przez obrońcę. Sąd odwoławczy zwolnił skarżącego z wszelkich kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów obrony.

16. Dnia 25 maja 2004 roku wyrok wraz z uzasadnieniem został doręczony skarżącemu. Od tego dnia rozpoczął swój bieg trzydziestodniowy termin na wniesienie kasacji.

17. W dniu 26 maja 2004 roku adwokat skarżącego poinformowała go, że z chwilą zakończenia postępowania apelacyjnego jej pełnomocnictwo wygaśnie. Gdyby zaś skarżący chciał wnieść kasację do Sądu Najwyższego, powinien złożyć nowy wniosek o przydzielenie mu obrońcy z urzędu.

18. Dnia maja 2004 roku skarżący przygotował wniosek o wyznaczenie obrońcy z urzędu i złożył go do poczty wychodzącej kierownictwu Aresztu Śledczego

w Gliwicach. Jego wniosek wpłynął do Sądu Okręgowego w Katowicach w dniu 3 czerwca 2004 roku.

19. Oficjalnym pismem z dnia 22 czerwca 2004 roku sekretariat wydziału Sądu Okręgowego w Katowicach poinformował skarżącego, że jego wniosek o przydzielenie mu obrońcy z urzędu nie został uwzględniony. Decyzja sądu nie zawierała żadnego uzasadnienia.

20. Dnia 24 czerwca 2004 roku skarżący samodzielnie sporządził skargę kasacyjną, którą wniósł do Sądu Okręgowego w Katowicach.

21. Dnia 1 czerwca 2004 roku Sąd Okręgowy w Katowicach zwrócił się do skarżącego o uzupełnienie braków formalnych i spowodowanie sporządzenia oraz podpisania jego kasacji przez adwokata w terminie 7 dni. Zobowiązanie to zostało doręczone skarżącemu w dniu 5 czerwca 2004 roku.

22. W dniu 6 czerwca 2004 roku skarżący poinformował Sąd Okręgowy, że nie jest w stanie wykonać wyżej wymienionego zarządzenia, ponieważ nie przyznano mu pomocy prawnej. Skarżący po raz kolejny zwrócił się do sądu o przydzielenie mu obrońcy z urzędu dla celów postępowania kasacyjnego.

23. Dnia 16 czerwca 2004 roku Sąd Okręgowy w Katowicach poinformował skarżącego, że jego wniosek o przydzielenie obrońcy z urzędu nie został uwzględniony. Skarżącemu nie doręczono żadnej formalnej decyzji w tej kwestii.

24. W dniu 6 sierpnia 2004 roku Prezes Izby Karnej Sądu Okręgowego w Katowicach odmówił przyjęcia kasacji z powodu niespełnienia wymogów formalnych.

II. WŁAŚCIWE PRAWO KRAJOWE I PRAKTYKA

A. Warunki pobytu w areszcie tymczasowym

25. Szczegółowy opis właściwego prawa krajowego oraz praktyki w zakresie ogólnych zasad regulujących warunki pobytu w areszcie tymczasowym w Polsce, jak również środki dostępne na podstawie prawa wewnętrznego dla osadzonych podnoszących zarzut, że warunki ich pobytu w areszcie są nieodpowiednie – zostały przedstawione w wyrokach pilotażowych Trybunału wydanych w sprawach *Orchowski przeciwko Polsce* (nr 17885/04) oraz *Norbert Sikorski przeciwko Polsce* (nr 17599/05) w dniu 22 października 2009 roku (patrz odpowiednio §§ 75-85 oraz §§ 45-88). Bardziej aktualny stan rzeczy został opisany w postanowieniach Trybunału w sprawie *Łatak przeciwko Polsce* (nr 52070/08), wydanym w dniu 12 października 2010 roku (patrz §§ 25-54) oraz w sprawie *Łomiński przeciwko Polsce* (nr 33502/09), wydanym w dniu 12 października 2010 roku (patrz §§ 17-49).

B. Zastępstwo prawne w postępowaniach kasacyjnych

26. Na podstawie Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego ("Kodeks"), obowiązującej od dnia 1 września 1998 roku, strona w postępowaniu karnym może wnieść kasację do Sądu Najwyższego w odniesieniu do każdego orzeczenia sądu odwoławczego kończącego postępowanie karne. Kasacja musi zostać wniesiona i podpisana przez adwokata, pod rygorem uznania jej za niedopuszczalną. Stosowny fragment Artykułu 523 § 1 Kodeksu stanowi co następuje:

"Kasacja może być wniesiona tylko z powodu uchybień wymienionych w art. 439 [wymienia on szereg uchybień formalnych, takich na przykład jak niewłaściwy skład sądu prowadzącego rozprawę; brak obrońcy w sprawach, w których jego udział jest

obowiązkowy, rozpoznanie sprawy *in absentia* w sprawach, w sprawach w których obecność oskarżonego jest obowiązkowa, co jest równoznaczne z pozbawieniem go możliwości obrony, itp.] lub innego rażącego naruszenia prawa, jeżeli mogło ono mieć istotny wpływ na treść orzeczenia; kasacja nie może być wniesiona wyłącznie z powodu niewspółmierności kary."

27. Zgodnie z Artykułem 524 § 1 Kodeksu, kasacja musi zostać wniesiona w sądzie odwoławczym właściwym dla wstępnego rozpoznania jej dopuszczalności, w terminie trzydziestu dni od daty doręczenia orzeczenia sądu apelacyjnego wraz z uzasadnieniem stronie lub – w przypadku, jeżeli strona była reprezentowana – jej obrońcy.

Na podstawie Artykułu 83 Kodeksu, oskarżony może ustanowić obrońcę do reprezentowania go w postępowaniu karnym. W przypadku jeżeli oskarżony nie jest w stanie ponieść kosztów obrony, może on złożyć wniosek o przydzielenie mu obrońcy z urzędu na podstawie Artykułu 78 Kodeksu.

28. Możliwość korzystania z przyznanej pomocy obrońcy wygasa z chwilą wydania wyroku przez sąd apelacyjny. W przypadku gdy skazany pragnie wszcząć kolejne postępowanie w celu wniesienia kasacji do Sądu Najwyższego, wydane musi zostać nowe postanowienie o przydzielenie mu obrońcy z urzędu. Stosowny fragment Artykułu 84 § 3 Kodeksu stanowi, że:

"Obrońca wyznaczony z urzędu w postępowaniu kasacyjnym ... powinien sporządzić i podpisać kasację ... albo poinformować na piśmie sąd, że nie stwierdził podstaw do wniesienia kasacji ... Jeżeli kasacja ... zostanie wniesiona, obrońca jest uprawniony do udziału w toczącym się postępowaniu."

29. Zgodnie z Artykułem 528 Kodeksu zażalenie nie przysługuje na odmowę wyznaczenia adwokata lub radcy prawnego w celu sporządzenia kasacji.

Artykuł 530 § 2 Kodeksu stanowi, że prezes sądu wydającego zaskarżone postanowienie jest władny wydać decyzję stwierdzającą, czy spełnione zostały wymogi formalne dla wniesienia kasacji. W przypadku gdy wniosek oskarżonego nie zostanie złożony i podpisany przez adwokata, musi on zostać odrzucony ze względów formalnych. Jeżeli zaś kasacja spełnia wymogi formalne, sprawa przekazywana jest do Sądu Najwyższego.

PRAWO

I. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 3 KONWENCJI

30. Skarżący podniósł zarzut naruszenia Artykułu 3 Konwencji przez to, że był on przetrzymywany w przeludnionych celach oraz, że w trakcie jego pobytu w areszcie tymczasowym Państwo nie zapewniło mu odpowiednich warunków bytowych, w szczególności ustawowego minimum 3 merów kwadratowych powierzchni na osobę – tak, jak wymagają tego przepisy prawa wewnętrznego.

A. Zastrzeżenie Rządu w kwestii wyczerpania środków na podstawie prawa krajowego

1. Rząd

31. Rząd stwierdził, że poczynawszy od dnia 26 listopada 2009 roku skarżący był przetrzymywany w celi, w której ustawowy wymóg minimalnej powierzchni trzech metrów kwadratowych na osobę był spełniony. W takich okolicznościach, sytuacja

dająca podstawę do postawienia zarzutu naruszenia Artykułu 3 Konwencji nie miała już miejsca, a skarżący powinien był wnieść powództwo cywilne na podstawie Artykułu 24 w związku z Artykułem 448 Kodeksu cywilnego, występując o zadośćuczynienie z tytułu wcześniej zaistniałego naruszenia stosownych norm.

W tym względzie Rząd powołał się w szczególności na wyżej wymieniony wyrok wydany w sprawie *Orchowski*, stwierdzając jeszcze raz, że Trybunał – mając na względzie zasadę pomocniczości – uznał, iż w sprawach, w których naruszenie Artykułu 3 nie miało już miejsca, a nie mogło zostać wyeliminowane ze skutkiem wstecznym – jedynym środkiem dostępnym dla skarżącego było zadośćuczynienie finansowe.

Mając na uwadze powyższe, Rząd zwrócił się do Trybunału o oddalenie skargi z powodu niewyczerpania środków na podstawie prawa krajowego, zgodnie z Artykułem 35 ust. 1 Konwencji.

2. Skarżący

32. Skarżący generalnie nie zgodził się z powyższymi argumentami, utrzymując, że środek wskazany przez Rząd nie mógł być uznany za "skuteczny" dla celów Artykułu 35 ust. 1 Konwencji.

3. Trybunał

33. Trybunał rozpatrywał już podobne zastrzeżenie podniesione przez Rząd w oparciu o zarzut niewyczerpania środków przewidzianych prawem wewnętrznym w wyżej wymienionych sprawach *Łatak przeciwko Polsce* oraz *Łomiński przeciwko Polsce*, i rozważał przytoczone argumenty nie tylko w kontekście tych dwóch konkretnych skarżących, lecz również w odniesieniu do aktualnych oraz przyszłych skarżących wnoszących podobne skargi. (patrz *Łatak przeciwko Polsce* nr 52070/08 oraz *Łomiński przeciwko Polsce* nr 33502 (dec.), 12 października 2010, odpowiednio §§ 71-85 oraz §§ 62-76).

Czyniąc to, Trybunał miał na względzie fakt, że w chwili podejmowania decyzji przed Trybunałem toczyło się 271 spraw, w których skarżący wnosili zasadniczo podobne skargi, podnosząc zarzut naruszenia Artykułu 3 przez to, że w różnych terminach i przez różne okresy czasu dotyczył ich ten sam strukturalny problem przebywania w przeludnionych celach, przy braku odpowiednich warunków sanitarnych (ibid. odpowiednio § 84 i § 75).

34. Trybunał – stwierdziwszy, że poczynawszy od 17 marca 2010 roku powództwo cywilne wniesione na podstawie Artykułu 24 w związku z Artykułem 448 Kodeksu cywilnego może być uznawane za "skuteczny środek" dla celów Artykułu 35 ust. 1 Konwencji, oraz mając na względzie 3-letni termin na wniesienie takiego powództwa – uznał, że zasadniczo we wszystkich sprawach, w których w czerwcu 2008 roku zarzucane naruszenie zostało naprawione poprzez umieszczenie skarżącego w warunkach zgodnych z wymogami Konwencji lub też przestało istnieć *ipso facto* z uwagi na zwolnienie skarżącego – zainteresowani skarżący powinni wystąpić z powództwem cywilnym o zadośćuczynienie z powodu naruszenia ich dóbr osobistych.

35. Wydaje się, że w przedmiotowej sprawie okoliczności dające podstawę do postawienia zarzutu naruszenia Artykułu 3 przestały istnieć najpóźniej w dniu 26 listopada 2009 roku, kiedy to skarżący został umieszczony w celi spełniającej ustawowy wymóg minimalnej powierzchni 3 metrów kwadratowych na osobę. W takiej sytuacji – uwzględniając fakt, że skarżący nadal ma wystarczająco dużo czasu

na sporządzenie i wniesienie do polskich sądów cywilnych powództwa na podstawie Artykułu 24 w związku z Artykułem 448 Kodeksu cywilnego – powinien on, przed wniesieniem swojej skargi do rozpatrzenia przez Trybunału na podstawie Konwencji, wystąpić o zadośćuczynienie na szczeblu krajowym.

36. Wynika stąd, że ta część skargi musi zostać oddalona na podstawie Artykułu 35 ust. 1 i 4 Konwencji z powodu niewyczerpania środków przewidzianych na podstawie prawa krajowego.

II. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 6 UST. 1 W ZWIĄZKU Z ARTYKUŁEM 6 UST. 3 (c) KONWENCJI

37. Skarga wniesiona przez skarżącego obejmowała zarzut, że odmowa Sądu Okręgowego w Katowicach przydzielenia mu obrońcy z urzędu w związku ze sporządzeniem skargi kasacyjnej – bez uwzględnienia faktu, że taka pomoc jest obowiązkowa – naruszała jego prawo do obrony i skutkowała nieodwracalną utratą przez niego możliwości wniesienia kasacji. Skarżący podniósł zarzut naruszenia Artykułu 6 ust. 1 w związku z Artykułem 6 ust. 3 (c) Konwencji, który w odpowiednim fragmencie brzmi następująco:

"1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego ... rozpatrzenia jego sprawy ... przez ... sąd ... przy rozstrzyganiu ... o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej ..."

3. Każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma co najmniej prawo do:

...

(c) bronięcia się osobiście lub przez ustanowionego przez siebie obrońcę, a jeśli nie ma wystarczających środków na pokrycie kosztów obrony, do bezpłatnego korzystania z pomocy obrońcy wyznaczonego z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości;

..."

A. Argumenty stron

1. Skarżący

38. Skarżący podniósł zarzut, że odmowa Sądu Okręgowego w Katowicach przydzielenia mu obrońcy z urzędu w związku ze sporządzeniem skargi kasacyjnej naruszała jego prawo do obrony i skutkowała nieodwracalną utratą przez niego możliwości wniesienia kasacji. Stanowiło to naruszenie Artykułu 6 ust. 1 Konwencji.

Skarżący uznał też, że odmówienie mu bezpłatnego przydzielenia obrońcy z urzędu nie było zgodne z "dobrem wymiaru sprawiedliwości" w rozumieniu Artykułu 7 ust. 3 (c) Konwencji. Postanowienie Sądu Okręgowego odmawiające mu przydzielenia obrońcy z urzędu nie zawierało żadnego uzasadnienia i nie podlegało zaskarżeniu.

Skarżący argumentował, że chociaż uzasadnienie przedmiotowego postanowienia było nieznane, to decyzja ta była nieusprawiedliwiona w świetle faktu, że już na początku swojego procesu przedstawił on dowody z dokumentów na poparcie swojego wniosku o przyznanie mu bezpłatnej pomocy prawnej. Na tej podstawie przydzielono mu obrońcę z urzędu w celu reprezentowania go najpierw przed Sądem Rejonowym, a następnie przed Sądem Okręgowym.

39. Konkludując, skarżący wystąpił do Trybunału o stwierdzenie naruszenia Artykułu 6 ust. 1 i 3 (c) Konwencji, wskazując, że odmowa przyznania mu dalszej bezpłatnej pomocy prawnej w postępowaniu kasacyjnym nie tylko naruszała jego prawo do obrony w sposób sprzeczny z wymogami "sprawiedliwego procesu", ale także uniemożliwiała mu wniesienie sprawy do rozpoznania przez sąd kasacyjny.

2. Rząd

40. Rząd odstąpił od zgłaszania uwag dotyczących skargi wniesionej przez skarżącego na podstawie Artykułu 6.

3. Trybunał

(a) Zasady ogólne

41. Trybunał pragnie podkreślić wagę prawa dostępu do sądu, mając na względzie eksponowane miejsce zajmowane w społeczeństwie demokratycznym przez prawo do sprawiedliwego procesu (patrz sprawa *Airey przeciwko Irlandii*, wyrok z dnia 9 października 1979 roku, seria A nr 32, s. 12-13, § 24). Interpretacja ograniczająca w odniesieniu do tego prawa nie byłaby zgodna z zakresem i celem przedmiotowego przepisu (patrz *De Cubber przeciwko Belgii*, wyrok z dnia 26 października 1984 roku, Seria A nr 86, § 30). Jednakże prawo to nie ma charakteru absolutnego i może podlegać pewnym ograniczeniom; są one dopuszczalne przez implikację, jako że prawo dostępu do sądu z samej swojej natury jest regulowane przez Państwo (patrz *Edificaciones March Gallego S.A. przeciwko Hiszpanii*, wyrok z dnia 19 lutego 1998 roku, 1998-I, § 34; oraz *Garcia Manibardo przeciwko Hiszpanii*, nr 38695/97, § 36).

W tym względzie Umawiające się Państwa korzystają z pewnego marginesu swobody, chociaż ostateczna decyzja należy do Trybunału. Musi on być przekonany, że zastosowane ograniczenia nie umniejszają ani nie ograniczają prawa dostępu jednostki do sądu w sposób lub w zakresie powodującym, że sama istota tego prawa zostaje naruszona. Ponadto, nałożone ograniczenie nie będzie zgodne z Artykułem 6 ust.1 o ile nie realizuje prawnie uzasadnionego celu, oraz jeżeli nie istnieje rozsądna proporcja pomiędzy zastosowanymi środkami a wyznaczonym do osiągnięcia celem (patrz *Ashingdane przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, wyrok z dnia 28 maja 1985 roku, Seria A nr 93, s. 24, § 57; *Książę Lichtensteinu Hans-Adam II przeciwko Niemcom* [GC], nr 42527/98, § 44, ECHR 2001-VIII, *mutatis mutandis*).

42. Konwencja nie nakłada na Umawiające się Państwa obowiązku ustanawiania sądów apelacyjnych ani kasacyjnych. Jednakże tam, gdzie takie sądy istnieją, gwarancje Artykułu 6 – w tym prawo do bezpłatnej pomocy prawnej – muszą być spełnione. Sposób, w jaki przepis ten stosuje się w odniesieniu do sądów apelacyjnych lub kasacyjnych zależy od szczególnych cech danego postępowania, przy czym należy tutaj uwzględnić całość postępowania prowadzonego w ramach krajowego porządku prawnego oraz rolę pełnioną w nim przez sąd kasacyjny. Biorąc pod uwagę szczególną rolę pełnioną przez sąd kasacyjny, która ogranicza się do rozstrzygania kwestii, czy przepisy prawa zostały zastosowane w sposób właściwy – Trybunał jest w stanie zaakceptować fakt, że procedura stosowana w takich sądach może mieć charakter bardziej formalny (patrz *Meftah i Inni przeciwko Francji* [GC], numery 32911/96, 35237/87 oraz 34595/97, § 41, ECHR 2002-VII). Jednakże Trybunał musi być przekonany, że metoda zastosowana przez władze krajowe w danej sprawie jest zgodna z Konwencją (patrz, *mutatis mutandis*, w postępowaniach w sprawach karnych – *R.D. przeciwko Polsce*, numery 29692/96 oraz 34612/97, § 44,

18 grudnia 2001; *Kulikowski przeciwko Polsce*, nr 2815/05, §§ 58 oraz 59 ECHR2009-... (wyjątki); *Antonicelli przeciwko Polsce*, nr 2815/05, §§ 33 i 34, 19 maja 2009, oraz w postępowaniach cywilnych – *Tabor przeciwko Polsce*, nr 12825/02, §§ 39-43, 27 czerwca 2006).

43. Ponadto Trybunał po raz kolejny stwierdza, że prawo oskarżonego do bezpłatnego korzystania z pomocy obrońcy, określone w Artykule 6 ust. 3 (c) Konwencji stanowi jeden z nieodłącznych elementów pojęcia sprawiedliwego procesu. Przepis ten nakłada dwa warunki na to prawo. Pierwszym jest brak "wystarczających środków na pokrycie kosztów obrony", drugim zaś to, że "dobro wymiaru sprawiedliwości" musi zakładać wymóg, aby taka pomoc została udzielona bezpłatnie (patrz między innymi wyrok w sprawie *Pham Hoang przeciwko Francji* z dnia 25 września 1992 roku, Seria A nr 243 s. 23, § 39).

(b) Stosowanie powyższych zasad w przedmiotowej sprawie

44. Trybunał w pierwszej kolejności zauważa, że fakty dotyczące przedmiotowej skargi są podobne do tych występujących w sprawie *R.D. przeciwko Polsce* (patrz *R.D. przeciwko Polsce*, numery 29692/96 i 34612/97, 18 grudnia 2001 roku), w której Trybunał stwierdził naruszenie Artykułu 6 ust. 1 w związku z Artykułem 6 ust. 3 (c) Konwencji.

(i) "Wystarczające środki na pokrycie kosztów obrony"

45. Trybunał musi najpierw ustalić, czy skarżący, który był zwolniony z kosztów obrony w trakcie całego postępowania w pierwszej i drugiej instancji powinien był, przy uwzględnieniu stanu jego zasobów finansowych, uzyskać dalszą bezpłatną pomoc obrońcy dla potrzeb sporządzenia skargi kasacyjnej.

Przy rozstrzyganiu tej kwestii, Trybunał nie może wejść w rolę polskich sądów w celu dokonania oceny sytuacji finansowej skarżącego w przedmiotowym czasie, lecz musi ocenić, czy sądy te – wykonując swoje uprawnienie swobodnej oceny dowodów – działały zgodnie z Artykułem 6 ust. 1 Konwencji (patrz *mutatis mutandis*, *Kreuz przeciwko Polsce* nr 28249/95, § 64, ECHR 2001-VI).

46. W tym kontekście Trybunał zauważa, że Sąd Okręgowy w Katowicach, w swoim wyroku z dnia 23 kwietnia 2004 roku, uznał, iż skarżący powinien zostać zwolniony z wszelkich kosztów postępowania apelacyjnego, w tym z kosztów obrony. Postanowienie to implikuje, że sąd posiadał wystarczające podstawy dla uznania, iż ponoszenie takich kosztów stanowiłoby dla skarżącego "nadmierne obciążenie" w rozumieniu Artykułu 556 Kodeksu (patrz akapit 15 powyżej).

Dwa miesiące później, w dniu 22 czerwca 2004 roku, a następnie po upływie trzech miesięcy, w dniu 16 lipca 2004 roku, skarżący został poinformowany, że ten sam sąd odmówił mu dalszego bezpłatnego korzystania z pomocy obrońcy w związku z planowanym wniesieniem przez niego kasacji (patrz akapity 20 oraz 24 powyżej). Nie wydaje się, aby do tego czasu sytuacja finansowa skarżącego uległa poprawie. Z odpowiednich orzeczeń nie wynika też, na jakich konkretnych okolicznościach Sąd Okręgowy oparł swoją opinię, że skarżącego stać było na poniesienie kosztów obrony w postępowaniu kasacyjnym, pomimo faktu, że wcześniej został on zwolniony z kosztów reprezentacji prawnej w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym.

47. Z uwagi na powyższe, Trybunał stwierdza, że w przedmiotowej sprawie istniały uzasadnione podstawy by przyjąć, iż zasoby finansowe skarżącego były

ograniczone. Stąd też istniały mocne przesłanki do założenia, że nie posiadał on "wystarczających środków na pokrycie kosztów obrony" w rozumieniu Artykułu 6 ust. 3 (c) (patrz *R.D. przeciwko Polsce*, ibid. §§ 45 i 46).

(ii) wymóg "dobra wymiaru sprawiedliwości"

48. Rolą Trybunału jest ustalenie, czy – mając na względzie konkretne okoliczności przedmiotowej sprawy oraz kryteria wynikające z dotychczasowego orzecznictwa – "dobro wymiaru sprawiedliwości" wymagało, aby skarżącemu przydzielić pomoc obrońcy.

49. We wcześniej rozpatrywanych sprawach Trybunał określił stosowne kryteria. Stwierdził na przykład, że charakter zarzutów wysuniętych przeciwko skarżącemu, konieczność wypracowania odpowiednich argumentów w zawikłanych kwestiach prawnych, czy też stopień skomplikowania procedury kasacyjnej mogą powodować – z punktu widzenia dobra wymiaru sprawiedliwości – konieczność przydzielenia skarżącemu obrońcy z urzędu (patrz sprawa *Pham Hoang* powołana wyżej, ibid. § 40 *in fine*, oraz wyrok w sprawie *Twalib przeciwko Grecji* z dnia 9 czerwca 1998 roku, Sprawozdania 1998-IV, ss. 1430-31, §§ 52-53).

50. Istnieje jednakże jeden podstawowy i nieodłączny wymóg związany z "dobrem wymiaru sprawiedliwości", jaki musi zostać spełniony w każdej sprawie. Jest nim wymóg sprawiedliwej procedury przed sądami, który, między innymi, nakłada na władze państwowe obowiązek zapewnienia oskarżonemu realnej szansy bronięcia się w trakcie całego procesu. W kontekście postępowania kasacyjnego, oznacza to, że władze muszą zapewnić oskarżonemu możliwość przedstawienia swojej sprawy przed sądem kasacyjnym w konkretny i skuteczny sposób (patrz sprawa *Vacher przeciwko Francji*, powołana wyżej, ibid. § 30).

51. W tym względzie Trybunał zauważa, że polskie prawo nie dawało (i nadal nie daje) skazanemu skarżącemu możliwości wyboru pomiędzy ustanowieniem obrońcy a samodzielnym sporządzeniem skargi kasacyjnej. Przy sporządzaniu skargi kasacyjnej oskarżonemu musi pomagać adwokat, a kasacja wniesiona samodzielnie jest oddalana (patrz akapity 27-20 powyżej).

Stosownie do tego, skarżący mógł uzyskać dostęp do sądu kasacyjnego jedynie za pośrednictwem obrońcy – albo wybranego przez siebie (Artykuł 83 Kodeksu) albo ustanowionego przez właściwy sąd (Artykuł 78 Kodeksu). Ponadto, powinien on wnieść kasację w terminie trzydziestu dni od daty doręczenia mu wyroku sądu apelacyjnego (patrz akapity 27 oraz 29 powyżej).

52. Sąd Okręgowy w Katowicach nie mógł być nieświadomy tych wymogów prawnych. Obowiązkiem sądu było zatem rozpoznanie wniosku skarżącego o przydzielenie mu obrońcy z urzędu – tak, aby umożliwić mu prawidłowe sporządzenie skargi kasacyjnej i przedstawienie swojej sprawy przed Sądem Najwyższym.

Sąd Okręgowy jednakże nie tylko odmówił skarżącemu możliwości dalszego korzystania z pomocy obrońcy, lecz także zakomunikował mu swoją pierwszą odmowę na dwa dni przed wygaśnięciem terminu na wniesienie skargi kasacyjnej (patrz akapity 17, 19 i 20 powyżej).

53. Zdaniem Trybunału, krótki okres czasu pozostawiony skarżącemu na ustanowienie wybranego przez siebie obrońcy i sporządzenie planowanej skargi kasacyjnej nie dawał mu realnej możliwości wniesienia swojej sprawy do sądu

kasacyjnego i bronięcia się w "konkretny i skuteczny sposób" (patrz *R.D. przeciwko Polsce*, ibid. §§ 47 i 51).

54. A zatem nastąpiło naruszenie Artykułu 6 § 3 (c) Konwencji.

III. STOSOWANIE ARTYKUŁU 41 KONWENCJI

55. Artykuł 41 Konwencji stanowi, że:

"Jeżeli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej Protokołów oraz jeżeli prawo wewnętrzne Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi taka potrzeba, o przyznaniu słusznego zadośćuczynienia pokrzywdzonej stronie."

A. Szkoda

56. Skarżący wystąpił o przyznanie mu kwoty 10.000 EUR z tytułu szkody niepieniężnej wynikającej z naruszenia Artykułu 6 Konwencji.

57. Rząd stwierdził, że roszczenie skarżącego jest zbyt wygórowane.

58. Trybunał uznaje, że skarżący poniósł szkodę niepieniężną w postaci cierpienia i frustracji wynikających z niemożności skutecznego bronięcia się w postępowaniu kasacyjnym. Dokonując swojej oceny na zasadzie słuszności, Trybunał przyznaje skarżącemu z tego tytułu kwotę 2.000 EUR.

B. Koszty i wydatki

59. Skarżący nie występował o zwrot jakichkolwiek kosztów ani wydatków.

C. Odsetki z tytułu zwłoki

60. Trybunał uznaje za właściwe oparcie stawki odsetek z tytułu zwłoki na podstawie krańcowej stawki pożyczkowej Europejskiego Banku Centralnego, do której należy dodać trzy punkty procentowe.

Z TYCH WZGLĘDÓW TRYBUNAŁ JEDNOGŁOŚNIE

1. *Uznaje* skargę na podstawie Artykułu 6 za dopuszczalną, natomiast pozostałą część skargi za niedopuszczalną;
2. *Stwierdza*, że nastąpiło naruszenie Artykułu 6 ust. 1 w związku z Artykułem 6 ust. 3 (c) Konwencji;
3. *Stwierdza*
 - (a) że pozwane Państwo ma zapłacić skarżącemu, w terminie trzech miesięcy od dnia, w którym wyrok stanie się ostateczny na zasadach Artykułu 44 ust. 2 Konwencji, kwotę 2.000 EUR (dwa tysiące euro), plus wszelkie podlegające płatności podatki z tytułu szkody niepieniężnej, w przeliczeniu na złote polskie według kursu wymiany obowiązującego w dniu rozliczenia;
 - (b) począwszy od dnia wygaśnięcia wyżej wymienionego terminu trzech miesięcy do dnia rozliczenia, od wyżej wymienionej kwoty naliczane będą proste odsetki według stawki równej krańcowej stopie pożyczkowej Europejskiego Banku Centralnego w okresie zalegania z płatnością plus trzy punkty procentowe;

WYROK W SPRAWIE WERSEL przeciwko POLSCE

4. *Oddala* pozostałą część roszczenia skarżącego o sprawiedliwe zadośćuczynienie.

Sporządzono w języku angielskim oraz ogłoszono w formie pisemnej dnia 13 września 2011 roku, na zasadach Artykułu 77 ust. 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Fatoş Aracı

Zastępca Kanclerza

Nicolas Bratza

Przewodniczący